

ефективність використання проаналізованих видів роботи як засобів розвитку зв'язного мовлення учнів 1 класу на уроках читання. Зв'язне мовлення першокласників розвивається ефективно, якщо відпрацьовуються окремі дії, які становлять основну систему комунікативних умінь. Вміння користуватися словом, будувати словосполучення, речення, зв'язний текст становить складний комплекс, який об'єднує мовленнєві знання і відповідні їм спеціальні вміння і навички, досвід у застосуванні знань і певну сукупність розумових умінь, що проявляються у продуктивному мовленні. Ми визначили, що розвивати зв'язне мовлення учнів потрібно на всіх етапах навчання, тому читання та обговорення займає головне місце, оскільки на основі свідомого сприйняття тексту учні вчаться зв'язно, лаконічно, точно висловлювати свої думки.

Ми дійшли висновку, що мовлення учнів 1 класу оптимально розвивається, якщо на уроках літературного читання враховуються їхні індивідуально-вікові особливості; наявний безпосередній мовленнєвий мотив: бажання повідомити про побачене, почуте, прочитане, висловити особисту думку, враження, відповіді на запитання співбесідника. Крім того, система дібраних вправ повинна забезпечувати наступність (поступове нарощення складності), доступність змісту, формування навчально-мовленнєвої активності і пізнавального інтересу, розвиток пам'яті, уваги, логічного мислення; добір вправ пропедевтичного, тренувального й творчого характеру, їх кількість, складність і співвідношення між репродуктивною і продуктивною діяльністю диференціюється відповідно до рівня сформованих мовленнєвих умінь та навичок працювати самостійно.

Висновки. Отже, аналіз наукових джерел і педагогічного досвіду дозволив констатувати, що розвиток мовлення першокласників досягається шляхом поєднання змісту читання, оптимального вибору методів, засобів навчання та практичних дій учнів. Від того, як будується робота в класі, ведеться пояснення нового матеріалу, його закріплення та застосування, від того, як вчитель використовує наочність і поєднує її із словом, залежить якість та обсяг засвоєних учнями знань, умінь і навичок. Ефективним засобом розвитку мовлення є на уроках читання є запропонований комплекс вправ, виконуючи які, учні засвоюють необхідні елементарні комунікативні відомості, збагачують свій словниковий запас, розвивають мовленнєві уміння загалом. При цьому кожен блок вправ був спрямований на оволодіння дітьми аудіюванням, говорінням, читанням і письмом на рівні слова, словосполучення, речення і тексту.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності поширення означених положень на уроки літературного читання у 2-4 класах сучасної початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варзацька Л.О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / Л.О. Варзацька. – К. : РНМК, 1992. – 386 с.
2. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
3. Дорошенко С.І. Розвиток мовлення молодших школярів / С.І. Дорошенко. – К. : Освіта, 2006. – 124 с.
4. Жовнір-Коструба С. Читання і розвиток мовлення / Жовнір-Коструба С., Жовнір-Івасько Н., Жовнір О. // Початкова школа. – 2009. – №9. – С. 14–15.
5. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей : психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навчальний посібник / Л.О. Калмикова. – К. : НМЦВО, 2003. – 229 с.
6. Леонтьев А. А. Основы психолінгвистики : учебник / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл = Академия, 2008. – 288с.
7. Лещенко Г. Комунікативні (мовленнєво-ситуативні) завдання у системі навчання читання в початковій школі / Г. Лещенко, Л. Іванова // Нова пед. думка. – 2009. – №4. – С. 64–69.
8. Літературне читання : навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (1–4 класи) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/.../39-litchitannya-1-4-shknavchukrayinskoyu.doc>
9. Методика навчання української мови в початковій школі : навч. посіб. / за ред. М. С Вашуленка. – К. : Літера, 2011. – 367 с.
10. Ромов П.Л. Удосконалення комунікативно-мовленнєвих умінь у процесі читання / П.Л. Ромов // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : Айлант, 1998. – Вип. V. – С. 61–64.
11. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах : посібник для вчителя / О.Я. Савченко. – К. : Освіта, 2007. – 334 с.

Мельничук В.

Науковий керівник – проф. Радчук Г.К.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ У МІЖСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ

Проблема маніпуляції в міжособистісній взаємодії на даний момент займає чільне місце в колі наукових інтересів. Незважаючи на те, що фундаментальні основи дослідження особливостей маніпулятивного впливу заклали такі вчені, як Е.Берн, Р.Гарифуллін, Е.Доценко, С.Зелінський, Р.Чалдіні, Г.Шиллер, Е.Шостром, все ще залишається багато невивченого. Певною мірою досліджені особистість маніпулятора, прийоми та техніки маніпуляції, а про динаміку взаємодії маніпулятора та його жертви відомо значно менше. Часто зустрічаємо дослідження маніпулятивного впливу у рекламі, політиці, торгівлі, навчальній діяльності, адже сучасні умови сприяють проникненню психологічних маніпуляцій у всі галузі життя. Маніпуляція під час взаємодії, використання різних прийомів і технік для отримання бажаного результату стала звичним явищем. У зв'язку з

цим виникла необхідність розглянути соціально-психологічні особливості маніпулятивного впливу в контексті міжособистісної взаємодії у студентському середовищі. Адже саме у період пізньої юності проблеми спілкування, взаєморозуміння, самовизначення стають особливо актуальними: відбувається засвоєння усієї сукупності функцій дорослої людини, у цьому віці студент починає відчувати себе економічно незалежним та задумується про створення власної сім'ї.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз соціально-психологічних передумов маніпулятивного впливу студентської молоді у контексті міжособистісної взаємодії.

Актуальність цієї проблеми викликає зацікавленість результатами досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, що вивчали особливості впливу на особистість через маніпуляцію. Так, у психологічних дослідженнях, що вивчають проблеми маніпуляції, можна виділити напрямок, у рамках якого даний феномен розглядається як процес прихованого впливу (Е.Берн, Г.Грачов, Є.Доценко, Ф.Зімбардо, С.Кара-Мурза, Т.Кейлер, І.Мельник, В.Шейнов), підбурення (Г.Копніна, В.Некрасов), управління (Ф.Зімбардо), взаємодії, тиску, підпорядкування (Е.Аронсон), духовного панування (Г.Ковальов, Й.Хейзінга), рефлексивного управління (В.Лефевр), життєвої стратегії (В.Джойнс, Я.Стюарт); як вид, форма, рівень, стиль, спрямованість спілкування (С.Беденко, Е.Берн, О.Бодальов, С.Братченко, Дж.Б'юдженталь, А.Добрович, В.Знаков, Д.Карнегі, Ю.Крижанська, Л.Петровська, Л.Рюмшина, О.Сидоренко, А.Хараш, Р.Харріс, Є.Чечельницька, Е.Шостром); виділяються різновиди маніпулювання (доброчесне, корисливе, благородне, усвідомлене, неусвідомлене, гедоністичне тощо); описуються прийоми, тактики, техніки маніпулювання і способи захисту від них (Д.Бусс, М.Капранова, Р.Чалдіні, В.Шейнов та ін.). Серед найвідоміших дослідників маніпулятивного впливу – Е.Берн, що вивчав маніпулювання у взаємовідносинах (теорія «гри»); Д.Карнегі – автор праці про управління людьми за допомогою маніпуляції; Р.Чалдіні, що назвав основні принципи маніпуляції для управління поведінкою людей; Р.Бендлер, Дж.Гріндер та Ф.П'юселік – засновники вчення про «нейролінгвістичне програмування»; Р.Бердвісл, І.Горелов та А.Піз, які вивчали особливості невербальної комунікації [5, 322].

Для розуміння феномену маніпулятивної поведінки студентської молоді необхідно проаналізувати та узагальнити результати досліджень маніпулятивного впливу у процесі міжособистісної взаємодії. На основі вивчення праць та систематизації знань зроблено висновок про те, що використання психологічних маніпуляцій у спілкуванні є поширеним соціально-психологічним феноменом. У ході дослідження міжособистісних маніпуляцій необхідно виокремити їх особливості й відповідно до них задати певні засоби опису, які дозволять проводити детальний аналіз і демонструвати загальну схему реалізації даного процесу [3, с.73].

При розгляді маніпуляції як одного з видів впливу певний інтерес становлять передумови її виникнення у взаємодії партнерів під час спілкування, в тих відносинах, що виникають у ході інтеракції [6, с.52].

Міжособистісні відносини – це той горизонт буття, на якому є всі передумови для реалізації сутнісних якостей людини, а саме здатності до любові та співчуття, почуття родової спільності, прийняття іншого як унікального і рівноцінного собі [3, с.73].

Є.Доценко говорить про те, що стосунки між людьми ґрунтуються на двох антагоністичних принципах: «я-ти» (або суб'єктний фактор) і «я-він (воно)» (об'єктний фактор). У міжособистісних стосунках ці начала стикаються, переплітаються або вступають у компроміси [2, с.2].

У процесі взаємодії люди впливають один на одного. Можна виділити такі психологічні регулятори стосунків між людьми: соціальна фасилітація та інгібіція, приналежність до групи, ефект Рінгельмана, групове наслідування, конформізм, груповий фаворитизм тощо [1, с.152].

Міжособистісна взаємодія виступає як інтерактивна сторона спілкування, яка фіксує не тільки обмін інформацією, а й організацію спільних дій, що дозволяють партнерам реалізувати загальну для них діяльність. Контакт, що виникає при цьому, призводить до взаємних змін поведінки партнерів по інтеракції, їх діяльності, відносин, установок. Елементами взаємодії виступають не тільки суб'єкти, що мають особистісні психологічні, фізіологічні, соціальні характеристики, а й контекст і способи (стратегії, стилі) взаємодії, цілі [1, с.152].

Відомо, що в процесі інтеракції відбувається взаємний вплив партнерів, але часто він не виступає відкритим та конструктивним для обох сторін, тому виникає необхідність вивчення такої його форми як маніпулятивний вплив [4, с.46].

Маніпуляція виникає коли відсутні шляхи для цілкового досягнення переваги у спілкуванні і немає можливості для інтердикції дій співрозмовника; тоді формується мотив застосування хитрості і маніпулятивних прийомів у міжособистісних стосунках. Є.Доценко описує це формування актуалгенезу й онтогенезу. На рівні актуалгенезу така установка формується при виконанні двох умов: конфлікту двох суперечливих тверджень, одне з яких лежить поза свідомістю даної людини, і бажання отримати максимум вигравів в усіх напрямках відразу, задовольнити суперечливі прагнення. Людина шукає способи для максимізації обох вигравів: отримати бажаний результат, але при цьому виглядати вигідно з точки зору соціальних норм; або ж отримати бажану вигоду, уникнувши невдоволення з боку партнера [3, с.48].

Маніпуляція – це приховані дії, спрямовані проти волі того, ким керують, у результаті чого маніпулятор отримує односторонню перевагу або вигоду за рахунок того, ким управляють. Таким чином, можна виділити такі компоненти маніпуляції як: цілеспрямоване перетворення інформації; приховування впливу (як самого акту, так і наміри маніпулятора); засіб примусу; мішені впливу; атракція; роботизація

(стереотипна поведінка) [3, с.238].

З огляду на спрямованість нашого дослідження, необхідно розглянути соціально-психологічні передумови маніпулятивного впливу в міжособистісній взаємодії студентів.

Одним із завдань соціалізації студентів є конструювання міжгрупових відносин у процесі спілкування. Від характеру їх взаємодії залежить позитивний розвиток відносин, виражений у співпраці, і негативний – виражений у конфронтації. Студентську групу характеризує психологічна і поведінкова спільність її членів, що робить її автономним утворенням. Тут визначальними постають взаємодія між її членами, піддатливість або опір груповому тиску, соціально-психологічна сумісність [4, с.49].

Ф.Перлс також говорить про те, що людина маніпулює іншими, намагаючись отримати ту підтримку, якої вона, як сама думає, потребує, тобто основною причиною є недовіра до інших [6].

Е.Фромм наводить іншу причину маніпуляцій: первинною потребою людини він називає потребу в любові. Людина хоче, щоб її любили і поважали. Але маніпулятор вважає, що отримати цю любов можна лише тоді, коли він матиме повний контроль над іншою особистістю, над її думками, вчинками і діями [6].

Третю причину маніпуляцій виділив Дж.Бьюдженталь. Він стверджував, що оскільки ризик і невизначеність оточують людину з усіх боків, то людина часто відчуває себе безпорадною. Для подолання цього відчуття і використовується маніпуляція [6].

Таким чином, у міжособистісному спілкуванні студентів існують такі передумови для маніпуляції:

- 1) зіткнення двох суперечливих устремлінь партнерів по спілкуванню і бажання прийти до консенсусу;
- 2) зіткнення між прагненням особистості отримати бажане та соціальними (культурними) нормами;
- 3) набутий у ранньому віці досвід маніпулювання дорослими;
- 4) перейняте у дитинстві прагнення стабілізувати чужу поведінку, зробити її передбачуваною і керованою;
- 5) самостійне відкриття власних маніпулятивних прийомів;
- 6) захист від інтервенцій [2, с.3].

Дані передумови і ведуть до застосування маніпулятивного впливу у спілкуванні людей. Як ми бачимо, їх формування починається ще в дитинстві, і в подальшому, як правило, засвоєний маніпулятивний спосіб поведінки лише ускладнюється і вдосконалюється. Знання передумов маніпуляції дасть можливість правильно організувати міжособистісні взаємодії, в яких необхідне або, навпаки, неприпустиме її застосування [2, с.4].

Отже, теоретичний аналіз даної проблематики дав змогу виділити такі соціально-психологічні передумови міжособистісних маніпуляцій у студентської молоді як зіткнення двох суперечливих устремлінь партнерів по спілкуванню і бажання прийти до консенсусу, зіткнення між прагненням особистості отримати бажане та соціальними (культурними) нормами, набутий у ранньому віці досвід маніпулювання дорослими, а також недовіра, ризик і невизначеність, страх складного становища, прагнення отримувати схвалення. Але слід звернути увагу на те, що особистість не народжується зі здатністю до маніпуляції, вона формується в контексті її соціального розвитку, перебуваючи в різних умовах та ситуаціях.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у здійсненні аналізу особистісних якостей студентів різних напрямків навчання (гуманітарного, технічного, економічного та медичного), що виступають передумовами для застосування маніпуляції під час міжособистісної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г.М. Общение и межличностные отношения / Г.М. Андреева // Морозов А.В. Психология влияния / А.В. Морозов. – СПб. : Питер, 2001. – С. 31–41.
2. Дацкова Е.В. Манипулятивное поведение в студенческой группе [Электронный ресурс] / Е. В. Дацкова – Режим доступа до ресурсу: www.t21.rgups.ru/upload/files/statya_Dackova-2016-05-10-11-25-04.docx.
3. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е.Л. Доценко. – М.: ЧеРо: Изд-во МГУ, 1997. – 344с.
4. Знаков В.В. Макиавеллизм, манипулятивное поведение и взаимопонимание в межличностном общении / В.В. Знаков // Вопросы психологии, 2002. – № 6. – С. 45–54.
5. Петрик В.М. Информационно-психологическая безопасность в эпоху глобализации : учеб. пособие / В. М. Петрик, В. В. Остроухов, А. А. Штоквиш, Л. Ф. Компанцева, Н. Н. Присяжнюк, В. В. Кальниш. – К., 2008. – 544с.
6. Шейнов В.П. Искусство управлять людьми/ В.П.Шейнов. – Мн.: Харвест, 2004. – 512с.

Славінська О.

Науковий керівник – проф. Олексюк Н.С.

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Соціально-економічна ситуація, що склалася на сучасному етапі розвитку України призвела до різкого спаду демографічних показників, підвищення захворюваності дітей, зростання дитячої